

Här storkronorna fällde utslaget.

— Ja, se det är som jag alltid sagt, att när ungt folk håller av varandra, då är det, som om vår Herre själv ställt sig på deras sida. En har ingen råd med dem utan gör bäst i att låta dem hållas. Det fins rakt ingen makt, som rar på kärleken, och skall man försöka ta bort den med våld, så har den rötter som gamla kravtknölar och växer bara på nytt.

De orden kommo från Grän-Kajsen, som hon vanligen kallades i socknen. Hon var på besök vid Nygårds, vilket just inte var någonting ovanligt, och hade med Nygårdsmoder dryftat alla väntade förlovningar till helgen. Naturligtvis hade då även Jonas och Kerstis förbindelse kommit på tal. Grän-Kajsen var av den mening att paret inte var så omaka, som folk ansåg.

Kersti var en hygglig ungmö, och bara hennes namn tydde ju på att hon var något bättre upp, fast nu ingen visste var hon var kommen ifrån. Ett ansikte hade hon, som många av de rika bonddöttrarna i socknen skulle ha bytt hela sitt blivande arv mot, och hennes sätt röjde visst ej någon uppfostrad slinka. Att hon bara var piga gjorde henne ej en bit sämre, ty någon ordentlig husmor kunde aldrig bli av den, som inte själv provat på tjänareysslor.

Så tyckte Grän-Kajsen, och det var inte utan att Nygårdsmoder blivit ett grand försonligare stäm mot flickan man utpekade som hennes blivande svärdotter — ty Johan var ingen annan än ende sonen på Nygårds.

Annars hade Johan just ej följts av sin mors välgångsönsknningar, när han styrde sina steg neråt Storgården, där Kersti var innepiga.

Men just som Grän-Kajsen uttalat sin mening om det oförnuftiga i att spjarna mot udden, d. v. s. kärleken, hördes karlroster ute på gården. Det var husbonden och drängarna, som slutat dagsysslorna och nu sökte sig in till brasan. Klockan var halv 5 på kvällen, och nu kom Grän-Kajsen som först ihåg, att hon för en timme sedan skulle ta emot besök hemma. Hastigt fick hon schalen över axlarna och nödgade Nygårdsmoder att öppna stora ingången, som annars stod låst, utom då man väntade främmande. Hon ville inte komma rakt i fluren på karlarna, som just inte behövde ha reda på att hon gick i stugorna och pratade nu i själva julbrådskan.

När Lars-Anders, eller Nygårds-Lars som han kallades, kommit in, stoppat vantarna bakom spjeln och själv tagit plats framför, tog han självmant upp det ömtåliga ämnet om Johans tycke. Annars var han merendels glad, när saken inte kom på tal, för sig själv hade han just ingenting emot förbindelsen, men gumman blev eld och lägor, bara Kerstis namn nämndes, och hon behöll alltid sista ordet.

— Kanst'u tänk di mor, at Janne vill käir' ti' jaulauti i ar! Han ha gärt sliden ior'ning må bägg' akstolar, så jag tro' mästen han tänkar käir' fo'be Storgården.

Här tystnade Lars i avvaktan på vilket intryck orden skulle göra på gumman. Han hade inlett samtalet försiktigt och tillsynes svävande i sin mening, em pojken borde få sin vilja fram med julottafärderna eller ej, men inom sig hade han aldrig tänkt att neka honom. Gumman hans, som under sin ungdom långa tider varit i stan hos sin morbror, sjökäptenen, och dessutom tjänat i prästgården, sa alltid Johan, hon, och det lät mer än vanligt aktningsfullt denna gång, när hon nämde sonens namn, och gjorde Lars-Anders nästan brydd.

— Ja far, låt du Johan fara, om lusten är på honom, för ungdomen hör minsant inte för mycket på gudsdoriet. När jag tjänade hos salig prostens, då fick drängar och pigor gå i kyrkan varannan söndag, det var andra tider då.

Hon drog en suck och glömde nästan, att vad hon nu samtyckt till också innebar, att hon själv måste stanna hemma från julottan. Ty att åka tillsammans med pigan på Storgården, det kunde hon inte neka sig till; så långt hade inte hennes försonlighet sträckt sig.

Men Lars, som förstod att meningarna bröts inom henne och att stoltheten och medgörligheten kampade om herraväldet, kom med några ord, som föll gumman på läpp. Han hade länge tänkt sig möjligheten att genom något skrock få henne att ändra tankar om "sunkunu", ty viskligt det var hon, så stadsbo hon hade varit och stått under profsefars omedelbara inflytande. Och nu hade han tillfället rakt i händerna.

— Hör'u mor, vi ska se, hur lains de går i körku. Nuck ska di sit' under ljaukskronar, u da veisar de si snart, om di ska ha varandra.

Det var som sagt det bästa Lars kunde ha kommit med, och om saken blev inte mer tal den gången, sedan gumman förklarar sig vilja uppdraga åt Grän-Kajsen, som var pålitlig i dylika saker och alltid bevisade julottan, att ha ögonen på de unga i kyrkan och iakttaga storkronornas utslag.

Det blev juldags morgon. Johan hade varit tidigt uppe, och fastän han fann det svårt, att ingen av hans anhöriga kunde följa med till ottan, bara för att Kersti skulle åka med, så var han ändå vid gott humör, när han svängde ner på Storgården. Och när väl Kersti satt vid hans sida i släden och det bar iväg under bjällerklang genom den vinterklädda näjden, kände han riktigt bröstet svälla av lyckokänsla.

Vägen till kyrkan var lång nog. Av grannlagenshetskäl nämna vi inte kyrkans namn, om tilläventyrs bägge eller endera av de unga ännu skulle vara i livet och finna oss indiskreta. Men den låg nästan mitt inne på Gotland, och färdens gick genom en stor skog.

Kersti kände sig allt en smula brydd, hon, där hon satt i det ståtliga ekipaget. Det var första gången Johan bjöd henne med sig till kyrkan, och där till i själva julottan. Kunde hon bli annat än försagd? Inte var det heller växlät så många ord om kärlek mellan de två, men i var mans mun hade de förstas redan länge varit fästfolk.

Vägen gick så fort, som den gör, när man är upptagen av tankar, och innan de visste ordet av, voro de framme. Johan hade nog beräknat att komma i tid, ty att de skulle sitta under storkronorna hade han tänkt och även viskat ett par ord om till Kersti.

Och då finge ej platserna vara upptagna, ty det betydde ingenting bra.

Ju. en 1920.

Hvita, vackra vinterskog
höjld i skimrande kristaller,
dit min tanke städe ifrigt drog —
långtande se flocken utav snö, som faller,
dalar sakta ned
över sommarns stig och höstens led.

* Lys i julens helga natt
vita snö på nakna stammar!
I ditt sköte gömmes sagans skatt
och bakom höga bergens stolta kammar
stiger månen opp
följd av stjärnemyriadens tropp.

Må din stilla, djupa ro
världens krig och örlig lugna!
Skänk oss barnets vackra, ljusa tro
att våra själars starka längtan hugna.
Gjädje, Frid på jord —
vare denna julens lösenord.

Reimar Remidav.

God
Jul!

“Hönsgummans visa.”

(Ett kuriöst skillingtryck från 1700-talet.)

Otaliga voro de visor, som utgavos på 1700- och långt in på 1800-talet i s. k. Skillingtryck. Samma visor, som vunnit popularitet landet runt, trycktes åter och åter, och helt säkert måste till slut varje svensk medvetet eller omedvetet fått dem i sig, ty vanligen sjönges de på bekanta melodier, och vi känna till, hur det är med den saken än i dag. Vi ha erfarenheter, fastän vi nu få sista slagdängan från revyer och operetter.

Bland de mest spridda av dessa skillingtrycksvisor finner man snart “Den gamla Hönsgummans Visa”, vilken förmligen allt ifrån början av 1700-talet ända till slutet av 1800-talet översvämmade landet.

Författaren till denna ljuvliga visa, vars fullständig titel var: “Hönsgummans Visa, som hon sjöng för sig själv i Hönshuse på Herregålen, när sista kalase war”, var en präst och visförfattare vid namn Olaus Petri Carelius, född 1702, död 1758.

Visan har sin största förtjänst i det sympatiska naiva sätt, på vilket den ger läsaren en överblick av Sveriges kungahus “under fyre tjug år så är niton dertill” — allt ifrån drottning Kristina till Adolf Fredrik.

Sedermera, år 1843, tillkom Hönsgummans dotterdotters visa, vilken blev ett supplement, som sträckte sig fram till Karl XV Johan.

“Hönsgumman” hade upplevat fem kungars regering, och därför kväder hon i visan:

— “Fem stora Herrskap på herregålen wår
Alltefter hwarann
Minns jag såväl som de wore i går
Och därför kan
Min äldriga tunga
Om Herrskapet sjunga.
Bå gamla å unga:
Den som ha varit mä
Må ju weta, hur dåä,
War man säker på dåä.”

De “fem stora Herrskaperna” voro naturligtvis konung Karl X Gustav med sin Hedvig Eleonora, Karl XI med Ulrika Eleonora, Karl XII, Ulrika och Fredrik samt Adolf Fredrik och Lovisa Ulrika.

Hönsgumman ger i fortsättningen en ganska originell karaktäristik av “Fröken”, det var drottning Kristina.

“Årsammal war jag, då Fröken för bort,
Då hörd' jag di sa:
Hur hon ha hushålla runt eller torrt,
Då wa' som då wa'
Men bort will hon resa.
Te dem, som kan läsa:
Bakfram i Catkesa
Lika wa di sa.
Nog ha Fröken wari bra
Men di narra'na sta.”

Om Karl X Gustav heter det, att han var en våldig husbonde, “men han døde så snart, å Frua, som war enka, Fick sörja och tänka.”

Karl XI och hans höga familj prisar Hönsgumman i följande ord:

“Grannsämia, hemfred å styr på sitt hus
Höit han som kar,
Frua, som han fick, war ett dygdenes ljus,
En Fröken så rar,
Så from å Gudfruktig,
Så sedig och tuktig
I hushället dugtig
Att af detta par
År äminnelse qwar
Alla werldens dar.”

Den sediga och duktiga fröken han fick till fru var Ulrika Eleonora av Danmark, Karl XII:s höga mamma. Lustig är skildringen av vad man sade, när Karl XI dog en tid efter sin gemål.

“Fyra, å när som ett fjerdels år
Han levde derpå,
Men, tamkattent! när han stog på bår,
Hur då glunkade då,
Di sa: wi få wårre;
Bå större och smårre;
Wi miste en herre,
Som wille å fick
Hålla orning å skick,
Gissa på, hur det gick.”

Hur det gick, weta vi noggsamt från svenska historien, men “Hönsgumman” har föstått göra en betydligt mer drastisk och effektiv skildring av Karl XII:s liv än alla andra. Hör på, hur “sonen” (Karl XII) bar sig åt.

Sönen tog hushället först uti akt,
Men sen för han ut,
Bester med junkrar å drängar på jagt,
Hade kulor å krut,
Men trålla de krute,
Di hölls mä der ute!
Då walde på slute!
Att råfwarne log
Åt då skotte, som tog
Då wår husbonde dog.

“Hönsgumman” är ju litet oklar här, men tydligt är, att Carelius inte haft några sympatier för “hjaltekonungen”. Nu var det Ulrika Eleonoras tur och om henne heter det:

“Endaste System wa frommer å go,
som ärfde sin Bror;
Att hennes herre på lofwen å tro,
Som han henne swor,
Fick styr å ställa,
Så blewo sälla,
som hade wari snälla.
Å sen ha de gått
Bå må stort å må smått,
Såsom han ha förmått.”

I ännu fler strofer sjunger “Hönsgumman” om de “höga Herrskaperna”, och man föstår så väl, att denna visa måste ha slagit an på de breda lagren, ty författaren har på ett målande sätt och med naiv skildringskonst gett en hastig och populär överblick av fem svenska regenter och deras familjer. Han har träffat folketonen, och därav föstått vi “Hönsgummans visor” egendomliga popularitet i Sverige.
Pierre.

Julfirandet har gamla traditioner.

Någon, vi minnas inte vem, har en gång yttrat, att traditionen är folkens största rikedom, och först då man gör klart för sig, vad en traditionslös tid skulle betyda, vilken fattigdom, som skulle stämpla dess högtider, förstår man den sanning, som ligger i dessa ord. Kanske gör traditionen sig aldrig så starkt gällande som just vid juletid, då den lik en röd tråd loper genom alla våra goranden och låtanden, alla de tankar, som besjåla oss. Såsom julen firades i barndoms hemmet, så fira vi den även, sedan vi skapat oss ett eget hem, så fira vi den gärna år efter år, även om vi äro fjärran från detta barndomhem. Traditionen, denna välsignade gäst i våra hem, smyger kring bland stora och små, smeker, värmer och manar fram den gamla, alltid lika vackra sången:

Åra vare Gud i höjden,
Frid på jorden

Och åt människorna ett gott behag.

Och det är som om dessa fridens ord hade makt att tina upp förfrusna hjärtan och glänta på den lilla hemlighetsfulla dörren, som finns även i de hardast tillslutna hjärtan. Ty om vi människor någon gång under året gå det egna jagets ramarken förbi, om vi glömma att skatta åt egoismen, så är det förvisso under julen. Vi arbeta för varandra, vi köpa gåvor till varandra, vi söka bereda varandra överraskningar och vi glädjas åt den glädje vi kunna skänka andra. Just för barnens skull, just för att kunna förskaffa dem ljuva ljusa och lyckliga minnen att taga med sig ut i världen, där inte fars och mors kärlek nå att värma om dem, där högtiderna ofta flyta förbi som ett blad i en sorlande bäck, böra vi söka göra julfesten så minnesrik som möjligt, skänka dem denna intensiva förnimmelse av hem, göra hemkänslan stark och mäktig hos dem. Du far och mor, fira din och de dinas jul på ett sådant sätt, att dina barn, då de en gång äro fjärran från dig, kunna värma sina hjärtan vid minnet av jularne i ett älskat föräldrahem.

När de stegade in i kyrkan, ville Kersti nästan hålla schalen för ansiktet. Så många nyfikna blickar riktades på dem, och hon vågade i förstona inte ens titta efter bekanta. Men väl inkommen i kyrkbänken kände hon sig en smula säkrare och hjärtat bultade ej längre så våldsamt.

Tänk så vacker kyrkan var med alla de strålände ljusen och folket i högtidsdräkter! Och alla sågo så glada och lyckliga ut i det underliga skenet från julottans ljus.

Nu var klockan 5, och orgeltonerna började strömma ut från läktaren. De ljödo så vackra under helgedomens valv, och psalmsången klingade så fylig och stark. Prästen var iförd sin grannaste skrud, och aldrig hade någon hört honom mässo så vackert. Det blir så underligt stämmingsfullt, allting i julottan. Man är som inne i en annan värld, och det är inte alls underligt, att man just på den morgonen väntar sig svaret på en tyyst men brännande fråga: “Skall en få den en har kär, eller skall hoppet slockna under året som stundar?” Och det är storkronorna givet att tyda den hemligheten.

Grän-Kajsen satt strax bakom de unga bänk. Hon var så fylld av iver att få weta ödet om över Johan och Kersti, att hon rakt inte hade någon behållning av prästens ord. Ödets dom, ja! Att hon svängt schalen mot ljuskronorna, när hon kom in och satte sig i bänken, och fått ett ljus att lita ett grand, det var ju bara för att vara så mycket säkrare om utgången. Likväl kunde hon inte låta bli att känna sig en smula orolig.

Falskhet på själva julförgonens... Kunde bli straff på sânt!

Men avsikten var ju så ärlig... Nog skulle alla goda makter stå henne bi.

Hon var ett undantag från regeln, Grän-Kajsen. Hon förstod kärleken så väl, fastän hon aldrig själv njutit någon synbar lycka av densamma. Det ägde nu sin särskilda historia, som inte i det här sammanhanget kan berättas.

När prästen hunnit mitt i predikan, kom det väntade: ett stort stearindropp föll från ljuskronan ner på Kerstis huvud. Det var ett varsel om brudkronan, som skulle pryda hennes hjässa i högsommartid eftersom det skett mitt under predikan.

Då var det som en liten gumma bakom den lyckliggjorda sände en tacksamhetsuck till förfynen, som styrt det så väl för de älskande. Nu kunde isen kring Nygårdsmoders hjärta smälta, ty vad storkronorna på julförgonen siat om, det måste gå i verkställighet.

Runt om i bänkarna hade man observerat Kersti och sett blodvägen skjuta upp i kinderna på henne under det sällsamma ögonblicket.

Jaså, det blev därtill ändå! Johan på Nygårds och pigan på Storgården! En så'n tur somliga kan ha, tänkte några av Kerstis jämnåringar, som kände avunden stiga upp inom. Han kunde ha fått någon annan, han! Som inte var så barskrapad! Det skulle inte ha varit omöjligt, om han försökt med mig, var den outtalade tanken hos Stenstu-Magnus' äldsta dottr som närmade sig 30-talet. Men viskningen, som gick över läpparna och bara nådde hennes sidokomrat, den var av annat innehåll: en ömkan över Kersti, stackaren, skulle till Nygårds med den självgoða gumman och den toplige Johan.

Men det var inte alla, som missunnade Kersti hennes skenbara lycka, ty lite var hade reda på att Nygårdsmoder inte såg henne med blida ögon. Och det var värre än allt annat.

Varför Grän-Kajsen lämnade kyrkan, innan utgångsmarschen började ljuda, det förstod man inte.

Den första helgdagen hade förflutit i lugn som sig bör och, annandagen var inne, då man kunde tänka på att bjuda till sig vänner och bekanta. Johan på Nygårds fick sina föräldrars upmaning att be Kersti komma hem en stund på eftermiddagen, och det lät han sig säga två gånger.

Kersti kom också, och kärvaliga ord och varma handtryckningar fick hon mottaga.

Och efter den helgen var Kersti alltid välkommen till Nygårds, och när hon blev sin egen där, hälsade Grän-Kajsen på som för och blev alltid hjärtligt mottagen, ty hon hade låtit ungmor först vä som tillsammans med ett gunstigt öde den där julförgonen hjälpt henne till lyckan i livet.
O. L.